

Nevenka | »OSNOVE LATINSKEGA
MEDIJA | IZRAZOSLOVJA V FARMACIJI«
NA SREDNJI ŠOLI ZA
FARMACIJO, KOZMETIKO IN
ZDRAVSTVO V LJUBLJANI

Z ukinitvijo latinščine v programu kozmetični tehnik (s šolskim letom 1999/2000) in v programu farmacevtski tehnik (s šolskim letom 2001/2002) se je na Srednji šoli za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo v Ljubljani¹ pojavila potreba po ponovni uvedbi latinščine, tako s strani profesorjev strokovnoteoretičnih predmetov, npr. farmakognozije, farmacevtske kemije in farmacevtske tehnologije, kot tudi s strani dijakov. Oboji so navajali predvsem težave, ki jih imajo dijaki z branjem oz. z izgovorjavo strokovnih latinskih izrazov, pa tudi željo po spoznavanju osnov latinske slovnice in njihovo uporabo v praksi.

Tako je bil septembra 2003 za dijake treh razredov tretjega letnika programa farmacevtski tehnik v okviru obveznih izbirnih vsebin, zdaj interesnih dejavnosti, prvič organiziran petnajsturni tečaj latinskega jezika z nazivom »Osnove latinskega izrazoslovja v farmaciji«. Na začetku letošnjega šolskega leta je bil izveden že tretjič.

Zaradi odmerjenega skromnega števila ur in zaradi dejstva, da ni ustreznega učbenika, na katerega bi se lahko oprli,² sva se – profesorica strokovnoteoretičnih predmetov na SŠFKZ, mag. Katarina Vrhovnik, in jaz, kot gostujoča zunanja profesorica s Srednje zdravstvene šole v Ljubljani, odločili, da za osnovo pri pouku vzamemo »Priročni latinsko – slovenski slovar za recepturo« iz učbenika Stanka Srčiča »Farma-

¹ SŠFKZ.

² Do ukinitve predmeta se je na šoli za pouk latinščine uporabljal učbenik Stanislave Krapež »Libellus Latinus: Latinska vadnica« (izšel leta 1989), ki pa se je že kmalu po izidu izkazal za neprimerne. Razlogov za to je bilo več. Učbenik je bil namenjen pouku latinščine tako v programu zdravstveni tehnik, kot tudi v programu kozmetični in farmacevtski tehnik, kar je razvidno tudi iz njegove vsebine oz. programske zasnove. Poudarek je bil na prevajanju stavkov iz latinščine v slovenščino (v okviru neke vsebinske lekcije in dodatnih vaj) oz. v obratni smeri; v številnih vajah je bilo potrebno aktivne stavke pretvoriti v pasivne, v stavke vstaviti manjkajoče besede v zahtevanih oblikah idr. Zaradi preobsežne morfologije in sintakse je bila terminologija potisnjena nekako v stran oz. se je v tekstih in vajah nekako porazgubila, pa čeprav učbenik sam temelji v veliki večini prav na izrazih s področja medicine, farmacije, botanike in tudi kozmetike. (Pomena učbenika nikakor ne želim razvrednotiti, še danes nam lahko služi kot eno izmed učnih sredstev oz. pripomočkov, nikakor pa ne več kot osnova).

cevtska tehnologija za srednjo stopnjo«, ki ga dijaki uporabljajo pri predmetu Farmacevtska tehnologija. Striktno smo se torej omejili na farmacevtsko latinsko terminologijo oz. na njene osnove.

Naj na kratko predstavim, kako tečaj poteka:

Prva ura je namenjena uvodu v latinski jezik, s poudarkom na zgodovinskem razvoju farmacevtske in botanične latinščine.³

Za začetek moramo vsekakor omeniti Plinija (23 – 79), kot predstavnika srebrne latinščine in njegovo »Naturalis historia«, ki zajema tudi bogat seznam botaničnih izrazov, ki jih je pisec deloma prevedel iz grščine in jih ustrezno priredil, deloma nabral v vsakdanjem govoru pri takratnih zeliščarjih, nekaj pa jih je skoval tudi sam (omenimo nekaj izrazov, npr. *cortex*, *glans*, *caulis*, *ramus*, *granum*, *uva*, *pomum*).

Naslednje obdobje, ki ga izpostavimo, je obdobje srednjeveške latinščine; kot zanimivost omenimo, da se je v času od 7. stoletja do približno leta 900 ohranilo mnogo del starega sveta posredno, z arabskimi prevodi. Omenimo nekaj latinskih farmacevtskih izrazov iz tega obdobja, ki so pravzaprav arabski: *alcohol* (iz: *alkuhl*), *camphora* (iz: *kafur*), *aurantium* (iz: *narandž*); izraz *majorana* je iz neznanega orientalskega vira, nekatere besede pa sploh niso latinizirane, npr. *mošus*, *benjamina* in *limona*.

Pregled zaključimo z obdobjem renesanse, ki ponovno odkrije Ciceronovo latinščino, in z obdobjem sodobne botanične latinščine, ki je nastala po njenem vzoru. Omenimo, da se je latinščina sčasoma zaradi velikega napredka pri botaničnih raziskavah in zaradi pomembnih novosti pri opisovanju rastlin v 18. in v začetku 19. stoletja temeljito spremenila – tako kar zadeva besednjak, slovnico in skladnjo.

Zaključimo z znamenitim Carlom Linnéjem (1707 – 1778), ki ga dijaki poznajo predvsem kot odličnega botanika, sistematika in iznajditelja binarne nomenklature, manj pa kot izvrstnega poznavalca latinščine. S tem, ko je v svojih delih (»Genera Plantarum«, »Critica Botanica«, »Species Plantarum« idr.) namesto švedščine uporabil latinščino, je postavil temelje internacionalne strokovne terminologije, zlasti v botaniki in posredno seveda v farmaciji ter tudi – gledano širše – v medicini.

Druga ura je namenjena kratkemu uvodu v latinsko slovnico, s poudarkom na pravilih izgovorjave. Za vaje iz branja nam služi že omenjeni slovarček, ker pa je zelo skromen (obsega približno dve strani

³ Povzeto po: Jože Jurca, Tomaž Jurca: Zgodovinski razvoj medicinske latinščine, Ljubljana, 1996.

A4 formata), preberemo še nekaj strani iz »Latinskih imen rastlin«, iz Richarda Willforta: »Zdravilne rastline in njih uporaba«.

Peto uro, približno, preidemo na sklanjatev samostalnika in pridevnika – v skladu s poenostavljeno stavčno skladnjo in prilagojeno slovnico farmacevtske in botanične latinščine se osredotočimo le na nominativ in genetiv, s poudarkom na ednini; kot primeri posameznih paradigem nam seveda služijo besede iz stroke, npr. naslednji samostalniki: *gutta, herba, Urtica, sirupus, Rosmarinus, bulbus, suppositorium, vitrum, vaselinum, dosis, pulvis, cortex, radix, gramma, flos, fructus, spiritus, usus, species* ter pridevniki *albus, piperitus, vaginalis, seminifer, niger, cardinalis, simplex* idr., če naštejemo le nekatere.

Ob samostalnikih in pridevniki 1. in 2. deklinacije razložimo tvorbo dvobesednih terminov: s kombinacijo samostalnika in pridevnika (podkrepimo s številnimi primeri, kot so npr. *cera alba, acidum boricum, helianthus seminifer, Pinus montana* – izjema po spolu!) ali s kombinacijo dveh samostalnikov, enega v nominativu, drugega v genetivu, za primer: *aetheroleum Eucalypti, aqua Cinnamomi*. Ob tem omenimo rabo velike začetnice v farmacevtski in botanični terminologiji in »obrtnjen« vrstni red poimenovanja rastlin in njihovih delov: na 1. mestu ime rastline v genetivu in na 2. mestu del rastline v nominativu (*Petroselinum herba, Malvae folium*).

Dijaki za vajo prejmejo seznam latinskih samostalnikov in pridevnikov (slovarski zapis) in iz njih tvorijo zahtevane izraze oz. prevode – prevajajo iz slovenščine v latinščino (naj naštejemo le tri primere: citronska kislina - *acidum citricum*, bela želatina - *gelatina alba*, olivno olje - *oleum Olivae*, kamilična tinktura – *tinctura Chamomillae*). Vaja je namenjena razumevanju tvorbe izrazov oz. utrjevanju nominativa in genetiva.

Samostalnike 3., 4. in 5. deklinacije ter pridevnike 3. deklinacije preletimo bolj na hitro, predvsem v kontekstu večbesednih izrazov - seveda s podrobno analizo izraza – npr. v naslednjih primerih: *Chamomillae flos, Valerianae radix, Natrii chloridi solutio isotonica, Paraffini liquidi emulsio oralis, species pectorales, unguentum simplex, Tormentillae rhizoma, Quercus cortex*, in na primerih receptov (npr. v naslednjih dveh: *Rp. Specierum antiasthmaticarum 20,0; Rp. Sirupi simplicis 10,0*), kjer še posebej izpostavimo rabo genetiva za kratico *Rp.*

Ob tej okrajšavi omenimo še ostale najpogostejše okrajšave (iz današnega slovarčka) – dijaki jih veliko že poznajo – in nekatere izmed njih vključimo v primere receptov, npr. v spodnja dva primera:

Rp. *Mapharseni 0,01*
 Gelatinae 0,25
 Glyceroli 2,50
 Aquae 1,0

M.f. glob. vaginalis
D.t.dos. No. ...
S. ...

Rp. *Ol. Cacao 15,0*
 Cerae flavae
 Ol. Ricini āā 5,0

M.D.S. Mazilo za ustnice.

Obenem omenimo glavne latinske števnike ter poimenujemo utežne enote, nekaj besed pa seveda namenimo obliki in vsebini oz. sestavnim delom recepta – s tem pravzaprav le na kratko ponovimo, kar dijaki že znajo.

Tem, zgoraj na kratko prikazanim vsebinam, namenimo približno devet ur.

Zadnji dve uri sta namenjeni ponavljanju in obveznemu pisnemu ocenjevanju znanja.

Naj zaključim. S pričujočo kratko predstavitevijo tečaja oz. predavanj in vaj iz farmacevtske latinske terminologije sem želela prikazati rešitev, po kateri je posegla SŠFKZ z namenom, da bi dijakom ponudila osnove farmacevtske latinščine po ukinitvi predmeta latinski jezik in jim s tem omogočila vsaj malo tistega védenja in znanja, za kateri so zaradi ukinitve predmeta prikrajšani.

Mislim, da je v skromnih, manj kot petnajstih urah predavanj in vaj, doseženih kar nekaj ciljev, ki smo si jih zadali: dijaki (tako sami povejo ob koncu tečaja) usvojijo pravila izgovorjave, spoznajo osnove latinskega oblikoslovja v obsegu, ki jim omogoča razumevanje strukture in pomena latinskih nominalnih sintagem, s katerimi se srečujejo v strokovnih učbenikih in priročnikih oz. pri pouku strokovnoteoretičnih predmetov (npr. že omenjenih farmakognozije, farmacevtske kemije in farmacevtske tehnologije) ter usvojijo osnovne zakonitosti tvorbe zloženih farmacevtskih terminov.

Spoznajo, da je latinščina še vedno najpomembnejši jezik medicine in naravoslovnih znanosti, pa čeprav prva in druge izdatno in čedalje bolj črpajo iz številnih modernih jezikov, predvsem iz angleščine. Omogoča namreč enostavno in hkrati precizno sporazumevanje, in to na mednarodni ravni. Kot mrtev jezik se ne bo bistveno spreminjala in zato njena raba tudi v prihodnosti ne bi pomenila prednosti za noben narod.

*Naslov:
mag. Nevenka Medija
Srednja zdravstvena šola Ljubljana
Poljanska c. 61
SI-1000 Ljubljana
e-mail: nevenka.medija@guest.arnes.si*